

Landskap: Skåne Upptecknare: Brita Hvas
Härad: Luggude Berättare: Bröderna Algot o. Nils Svensson,
Socken: Farhult Berättarens yrke: Lantbrukare
Uppteckningsår: 1952 Född år 1890 resp. 1894 i Viaköp resp.

Farhult.

(Huvuddelen av uppgifterna lämnade av Algot Svensson).

Biografiska uppgifter.	sid. 1.
Skifte av Viaköps by.	1-2.
Uppodling, skog, allmänningar.	2-3.
Brädklädsel, övergång till tegel, nya takbeklädnadsmaterial.	3-5.
Mejerier, oljeväxtodling.	5.
Galizier.	5.
Årsfester. Julen, Knut. Mårten. Midsommar. Påskbloss.	6-7.
Begravning, klockringning, bröllop.	8-9.
Åldermansgille.	10.
Förteckning över äldre handlingar i Viaköps byalags kista.	11-12.

ACC. N:R M. 12552: /.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Jag är inte född här på denna gård utan på ett annat ställe i Farhult, och jag var inte mer än två år gammal när jag kom hit (A.S.), Nils är född här på gården.

Farhult hör till Jonstorps storkommun nu. Farhult och Jonstorp har varit pastorat ihop i alla tider.

Gårdarna i Viaköp är allesammans självägande så när som denna, som hör till Hälsingborgs kyrka. Grannens hörde förr till Krapperups egendom. Här var två ställen förutom detta i socknen, som hörde till Mariakyrkan i Hälsingborg: Ragnar Jacobssons föräldrahem och ett ställe nära Stenssons i Farhult. Det var under dansktiden som det skänktes till kyrkan. F.ö. har det nog varit självägande bönder här i långliga tider.

Detta stället skulle hjälpa till att hålla en soldat. Jag minns jag gick ärende för min far och budade om den där soldatinstitutionen, men jag kommer inte ihåg något närmare om det. Soldaten bodde vid Vegeholm.

Innan byn skiftades, låg nog en stor del av gårdarna här runt omkring vårt ställe. Vi har kört upp många gamla husgrunder här omkring, de flesta på denna sidan av vägen. I äldre tider var det mycket skog här, den låg huvudsakligen söder om vägen. Norr om vägen var det fäladsmark. Så småningom blev stäl-lena uppdelade i mindre och mindre stycken genom arv mellan syskon, så till slut blev det nödvändigt med skiftet, och då

flyttades gårdarna längre bort mot Farhult till.

Min farmor talade om att när hon flyttade hit så var här inte mer än 8 tunnland odlade av detta stället, och nu är här 67. Vad jag har räknat efter på hennes ålder bör hon ha varit född på 1820-talet, så det var väl något så där 1840-45 som hon kom hit. Då började de odla upp fäladen här på orten. Antagligen så låg det mesta som var här norr om vägen i fäladsmarker och det mesta söder om i skog. Efter enskiftet var nog fäladen uppdelad så varje hemman hade sitt område. Det var nog gärdat in med stengärdesgårdar. Här var kolossalt mycket sten i denna trakt; det var kanske knappt så stenigt i Farhult som här. De röjde bort en del sten genom att kila under den och bända upp den och sedan köra bort den till kanterna på åkern. Ett annat sätt var att de grävde en djup grop och sänkte ner stenen i den, det var vanligt här. De grävde ner stenen så djupt att man inte märker den när man kör med plogen.

Vad jag hört talas om av äldre personer så var här en hel del skog förr. Det var ekeskog på leran. Det hörde nog skog till denna fastighet, men inte bara till denna utan till så gott som varje ställe. Man hade ju god nytta av skogen. Dels fick väl förmodligen grisarna gå i skogen och äta ollon - det har man ju hört talas om, och dels fick man ju virke från skogen. I alla gamla hus som jag har varit med och rivit, så har

ACC. N:R M.12552:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det varit eketimmer. Det var ju alltid sådant här stolpvirke i gamla byggnader och det skulle vara av ek. 1915-16 var det en gammal länga här på gården som revs, och där var de nedersta partierna på väggarna av trä. Jag kommer inte ihåg om det var ek i de plankorna, men det tror jag det var.

Här har varit lite grus och lertäkt till denna byn, annars har här inte varit någon allmänning. Lertäkt fanns i den andra ändan på byn. Förr i världen behövde de ju lera till sina hus. De lindade halm om väggastagarna och klinte lera utanpå det. Stagarna var av ask i regel, för det var starkast och segast, Man kunde knappast slå av dem med ett slag, när man skulle riva ner gamla hus med väggastagar av ask.

Under första kriget byggdes logen och ekonomilängan och då revs de gamla husen här. Boningslängan är nog 100 år, det är den ju nog säkert. Den är tät och bra. - Här var ett hus i Viaköp som byggdes på 90-talet och det kläddes med bräder redan då. Brädklädseln är rätt så gammal, men det där från 90-talet är det första av det slaget som jag har i minnet. Det är ett grönmålat ställe ett stycke längre bort i Viaköp. Se, saken var den att det var mer arbete att hålla ett hus av den gamla typen i ordning. De fick ju lappas, putsas så kallat, för regnet gick ju hårt åt dem. De hållt ju inte gärna mer än för året, så skulle de putsas och kalkas på nytt. Det var mycket hållba-

rare att sätta bräder på, och så är det ju klart att det bonade om huset också. 1917 blev det här boningshuset brädklätt.

- De körde 'nok' med häst och vagn och hämtade virke. Vi har ungefär $3\frac{1}{2}$ km till Röggle station, den järnvägen byggdes redan på 1885-86. Det fanns en timmerhandel i Mjöhult, sedan stationsinspektör Bengtsson kommit dit.

Innan det blev vanligt med brädklädsel var husen mest vitkalkade. Det var bara här som det var rödkalkat. I de äldsta husen hade de lera, men det blev utbytt med tegel allteftersom åren gick och väggarna inte höll. Numera är det ju tegel allmänt i korsvirkeshusen. Det finns ju tegelbruk runt i kring oss här. I Röggle låg ett gammalt tegelbruk. Det var naturligtvis först på det nya seklet som det blev allmänt med tegel i nya hus och hus som byggdes om, men här var ett som byggdes helt av tegel redan 1895. Det väckte sådan uppmärksamhet då.

Papptak, tjärtak på bräder, det kom nog ungefär med det första på det nya seklet, det är svårt att bedöma. Men då var nok tiden så långt kommen att när det byggdes nytt så skulle det vara tegelhus med ^{eller tegel} papptak. Det var ju först och främst inte så eldfängt som halmtak och sen blåste det aldrig omkring, det är ju mycket snyggare tak än halmtak och mera praktiskt. Halmen flyger runt i kring och skräpar ner. Det skulle vara särskilda halmtäckare till att lägga halmtaken. De fanns kanske

inte i precis varenda by men i varje fall i någon ort i närheten. I Tånga fanns i många år en gammal halmtäckare. Vi har haft halmtäckare i Viaköp också, gamle Bart, det har jag hört, men det skall vi inte säj säkert. - När de kom för att lägga ett tak på ett ställe, så fick de maten där men inte logi, åtminstone inte i trakten härkring, men när han låg uppe i Bjärehalvön, så blev han förstås liggande över natten.

Här på orten byggdes Mjöhults andelsmejeri 1898, men här var något litet privat mejeri förut i Stora Snorröd och Nybo gård och ett på Lönhult. På Nybo var en dansk som hette Jörgensen. I vår barndom drev han privat mejeri där mest för osttillverkning, men om han startade det vet jag inte. Smör var ~~var~~ inte så mycket då. Mjöhult, Kattarp och Höganäs utgör nu en mejeriförening, som driver tre mejerier. För boskapsskötselns vidkommande hade det ju rätt mycket att betyda att dessa stora mejerier kom till.

Det är egentligen först nu under detta kriget som man har börjat med oljeväxtodling i större stil, men redan under förra världskriget odlades litet. Det var Tånga gård som hade odling av raps ett år, och vi tyckte ju att det var så egendomligt då.

I början av detta sekel fanns det en stor flock galizier på Lönhults gård. Där blev ju naturligtvis en del motsättningar mellan dem och de svenska arbetarna, men i stort sett gick det nog lugnt till."

ACC. N:R M. 12552:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Årsfester.

6.

"Till jul hade ju mor väldigt mycket att stå i. Det skulle bryggas juldricka och slaktas, och golven skulle skuras och strös med eneris och sand, fin vit sjösand, det hörde julen till.

före/

Tredjedag /jul var det dopp i grytan, det var före jul, när de hade kokt allt det där feta sovlet.

Mor stöpte ljus till jul, s.k. pråsor, det var en sorts klana ljus, inte grövre än lillfingret. Dem använde hon mest vid spisen. Hon klente fast pråsan där vid köksspisen och så satt det där och lyste.

På julafton fick man lutfisk och risgrynsgröt då som nu, det fortlever. Och julgran hade vi när vi var små.

Julklappar tror jag knappt vi fick som barn. En gång fick vi en gunghäst. - Vi sköt julasmällar. Vi fick fatt i en bössa och så sprang vi utanför grannens fönster och sköt och sen sprang man iväg som sjutton, för det var en skam att bli tagen. Far berättade att på hans tid så roade de sig med att kasta gödsel framför dörren i lagården så att de inte kunde komma ut de som hade varit och mjölkat korna på juldagsmorgon. På julaf- ton och nyårsafton sen de hade ätit och det var mörkt så bruka- de de ta en påse med gammalt skrälle i och så slängde de in den

ACC. N:R M. 12552:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

genom dörren hos grannen, ^{så} ~~sen~~ det skramlade bra, och sen satte de av för fullt, för de skulle ju inte få tas på bar gärning.

I våra yngre dar men framförallt i våra föräldrars tid så florerade Knutsfirandet mycket mer än nu. Då brukade man göra en docka och klä ut den som en riktig människa och så bar man den till ett grannställe. De kunde sen skicka den vidare till nästa ställe, och på det sättet kunde dockan vandra en hel församling igenom. Ibland satte de den bakpå mjölkaskjutsarna, så den åkte med utan att kusken visste om det. Till sist så tröttnade de och brände upp den. Men helst skulle de finna reda på vem som hade gjort den, så skulle han ha den tillbaka.

På Mårtens Gås då ska man ha gås. Somma firar det den 10 och andra den 11 november. Det är en gammal sed att man ska äta gås då. Får man inte gås, kan man ha en tupp eller anka. Svartsoppa har nog kommit på senare år, det började de mer med på restaurangerna. Till efterrätt var det merendels frukt. Mårtens Gås det var en familjehögtid.

Det firades knappt med majstång i vår barndom, aldrig jag minns att vi hade det på midsommaren.

Valborgsafton eller påskafton brände de påskabloss."

ACC. N:R **M.12552:8.**

Begravning, klockringning, bröllop.

"Förr i världen när det var någon i byn som skulle begravas så bjöds hela byn till begravningen. Byn utgjorde ett lag, och alla skulle med. Här finns ju vissa byar som har det i lag ännu. Här är det i lag merendels när det är en äldre människa som gått bort. Men nu brukar det för det mesta vara på någon restauration. Jag kan inte erinra mig vilken som var detⁿ första som hölls borta på restauration.

När det var begravning på ett ställe förr, så var det aldrig sörgehuset själv som bjöd utan grannen brukade gå runt med begravningskortet inlindat i en stor näsduk, det minns jag så väl (medd. av en syster till brd. Svensson). Jag kommer ihåg när de kom in och vecklade upp näsduken och tog fram kortet.

När far och mor var borta på begravning var det vanligt att gästerna hade med sig sockerkaka och tårta, och den som kunde ge den högsta sockerkakan fick äran för det. Och så var det vanligt med begravningskarameller på den tiden. När vi var små så brukade vi alltid hålla oss vakna tills far och mor kom från begravningen, för då hade de ~~med sig~~ sockerkaka och karameller med sig hem i sina näsdukar och påsar. Begravningskaramellerna brukade vara försedda med ett silverkors och så brukade det stå någon vers skriven med silver utanpå. Själva karamellen bestod av sockerlösning med litet smak på. Det var litet olika former på dem. En vanlig typ var denna:

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8,

ACC. N:R M. 12552:9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De beställdes vid något konditori i en stad. Ängelholm eller Höganäs var ju de närmaste platserna. Det är tvunget att de måste beställas i sta'n.

Jag minns att jag hört talas om att de fick bära liket från sorgehuset till kyrkogården, innan socknen skaffade likvagn. Det är närapå tre kilometer upp till kyrkan, så då fick de ju byta rätt ofta.

I vår tid har det alltid varit en anställd ringare i kyrkan.

I all vår tid har de ringt vid solnedgången på lördagkvällen, när solen gick ned. Här är det alltid vid solnedgången, inte något bestämt klockslag. 'De ringer in helgen', brukar man säga.

Bröllop förekom mest i hemmen, där som var plats. Då var inte hela laget med utan det var mera som det är nu. Så har det åtminstone varit i vår tid."

9.

ACC. N:R M. 12552:10.

Åldermansgille.

"Åldermansgille florerar ännu i denna byn. Det hade vi senast i våras. Det brukar merendels vara 1 maj eller däromkring, det är inte så noga med det utan man tar det när man har tid och tillfälle. Fast det brukar gärna vara i närheten av 1 maj. Vi kallar det för valborggille, det är liksom provinsbenämningen. Förr brukade det alltid vara valborgsafton, men så ville de hadet på en lördag alltid, och därför kan det bli så att det växlar en del. Det brukar inte vara några damer med. - Saken är den att byn äger gemensamt en grustäkt och en lertäkt och det arrenderas bort och så blev det lite pengar att dela, några kronor på varje fastighet, och det delas ut på åldermansgillet. Byns handlingar förvaras här i den här plåtlådan. Jag har fått förtroendet att bevara de där papperna t.v.

Det har pågått oavbrutet med gillena här i byn. Det har följt släktleden undan för undan, så det är nog en mycket gammal historia. Förr i världen bjöd den ene och så skulle den som blivit bjuden skicka bud till nästa och så undan för undan. Nu blir det meddelat på telefon kanske, att den dagen är det valborggille där och där."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

ACC. N:R M. 12552: //.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Förteckning över äldre handlingar i Wiaköps byalags kista.

Karta öfver alla Ägorne till Wiaköps By Uti Farhults Socken, Luggude Härad och Malmöhus Län. Afmätte År 1819, och Enskiftade till No. 5 & 6, År 1820 af J.P. Hallbäck, samt Ägorne till No. 1, 2, 3 & 4 (A. & N. Svenssons ställe). Delade i Laga Skifte Åren 1830 & 1831, av A.G. Rosengrén, Commissions Lantmätare.

Protocoll hållet vid Landtmäteri sammanträdet i Wiaköp den 12 April 1848.

Charta öfver Wijakjöps By uti Malmöhus Län, Luggude Härad och Farhults Socken afmätt efter ordres 1719 af Anton Ciöpingen. Copierad i Kongl. General Landtmäteri-Contoret år 1854 af F.A. Schultz.

Karta öfver Fäladsmarken till Byarna Wiaköp, Tånga och Kyrkjöwälinge samt Hemmanen Fulhult, Rönhult, Wälinge-Torp, Södra och Lilla Heljaröd, Belagne uti Malmöhus Län, Luggude Härad, Wälinge o. Farhults Socknar, Författad år 1761 af Daniel Björkegren. Afritad i Kongl. Gen. Landtmäteri Contoret år 1854 av N. Södergren.

Beskrifning till Karta öfver Fäladsmarken ...

ACC. N:R M.12552:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Geometrisk Beskrifning öfwer Wijaköp by (avskrift) 1854.

Utdrag af 1671 Års Jordrefnings Jordebok för Luggude Härad
af Malmöhus Län, utdr. gjort 1854.

Taxerings-Längd för Farhults socken för 1890.

12.